

KULTURMILJØER I HOLBÆK KOMMUNE

TØLLØSE STATIONSBY

Historie og arkitektur

I 1874 blev der på åben mark anlagt en station med tilhørende ledvogterhus der, hvor Nordvestbanen krydser vejen mellem Kvarmløse og Tølløse by (nu Gl. Tølløse). Både stationen og det nu nedrevne ledvogterhus blev opført efter engelske tegninger, men af danske håndværkere. I forbindelse med stationen blev der opført en købmandsgård, og det blev starten på udviklingen af det, vi i dag kender som Tølløse stationsby. Stationsbygningen og stationsmiljøet har meget til fælles med det tilsvarende område i Jyderup Stationsby.

Stationsbyens bebyggelse startede langs med Jernbanevej og Tølløse/Kvarmløsevej. Samtidig med stationsbygningens opførelse blev Hotel 'Haabet' opført. Hotellet er nu nedbrændt og har efterladt et hul i husrækken på Jernbanevej. På samme vej lå den gamle remise, som blev nedrevet i 2011. Over for stationen ligger en aflang bygning (tidligere 'Afholdshotel'), som sammen med Apoteksudsalget danner et lille torv. Bygningerne udgør sammen med posthuset fra 1906 resterne af det oprindelige stationsnære bymiljø.

Husrækken langs Jernbanevej har historisk set indeholdt små forretninger ud mod gaden, beboelse på 1. salen og et værksted i gården, og med tiden er der føjet ekstra etager til flere af bygningerne. Små gyder førte ind til baghuse, stalde og værksteder, og et par af disse gyder eksisterer fortsat og kan anvendes som smutveje til Nytorv og bymidten.

Tølløse stationsby har fulgt den udvikling, som er typisk for de nye stationsbyer, som opstod i forbindelse med industrialiseringen omkring århundredeskiftet. En kerne af erhverv, industri, handel og aktivitet knyttede sig til stationen og jernbanen, og nye tilflyttere udviklede byen med idéer og krav til nye funktioner, som et bysamfund burde indeholde - heriblandt en række karakteristiske skolebygninger, der har givet Tølløse tilnavnet "skolebyen".

Stationsbygningen: Den gule teglbygning fra 1875 er et typisk eksempel på stationsarkitekturen langs nordvestbanen. Den er opført efter engelske tegninger af danske håndværkere og er en smuk og markant bygning i Tølløses bymidte. **(Foto 1)**

Stationsmiljøet/Jernbanevej: Miljøet omkring stationen tæller foruden det tidligere afholdshotel, et apotek og et posthus en karakteristisk husrække i 2-3 etager med butikker i stueetagen. **(Foto 2-9)**

Maskinfabrikken og Elværket på Sofievej: De karakteristiske gule bygninger fra 1907 er eneste tilbageværende vidnesbyrd om den industrielle udvikling, der fandt sted i forbindelse med byens tilblivelse. **(Foto 13-14)**

Baptisternes skolebygning og kirke: Den store skolebygning (1928) på Kvarmløsevej med den symmetriske teglfacade og det karakteristiske spir giver området karakter, og sammen med kirken (1943) udgør den nærmest et kulturmiljø i sig selv. Begge bygninger er tegnet af arkitekt Charles K. Gjerrild. **(Foto 18, 20)**

Fabrikkerne på Tølløsevej: De gamle fabriksbygninger på Tølløsevej (Mostfabrikken og Margarinefabrikken) er fine repræsentanter for Tølløses industrihistorie. **(Foto 23, 25)**

Kommuneskolen og ældrecentret: De markante bygningsværker danner en værdig afslutning på kulturmiljøet mod vest. **(Foto 27, 28)**

BESKRIVELSE AF KULTURMILJØ: TØLLØSE STATIONSBY

TRUSLER/SÅRBARHED

- Nedrivning af bygninger, der på den ene eller anden måde repræsenterer stationsmiljøet og byudviklingen omkring Jernbanevej, Tølløsevej og Kvarmløsevej i slutningen af 1800-tallet.

Remisens nedrivning i 2011 er et eksempel på, hvordan man, trods en ihærdig indsats, ikke altid kan stille noget op i forsøget på at bevare sin bys unikke arkitektoniske og historiske bygninger.

- Sløring af byens struktur og historie.

- Manglende vedligeholdelse.

BEVARINGSTILTAG

Konkrete tiltag

- Velholdt stationsbygning, der fortsat fungerer som byens omdrejningspunkt.

- Mange oprindelige velbevarede byhuse på Jernbanevej, Tølløsevej og Kvarmløsevej.

- Et aktivt skoleliv i Baptisternes skolebygning.

- Restaureringen af Sejergårdsskolen fra 1895 har givet nyt liv til området bag stationen.

- Forsøg på at skabe en bygade med en vis tæthed i området bag stationen (Bytorvet).

Vigtige pointer

Tølløse Stationsby er et godt eksempel på en klassisk stationsby med stationsbygning, hotel, posthus, butikker og boliger. Hertil kommer der en række karakteristiske industribygninger, flere velholdte skoler og to markante bygninger, der repræsenterer tilstedeværelsen af baptisterne og Indre Mission.

Kulturmiljøets værdi ligger både i de bygninger, der oplagt vil kunne udpeges som bevaringsværdige, men i særlig grad i helhedsopfattelsen. Bygninger, der ikke umiddelbart er bevaringsværdige, kan alligevel have stor værdi for det samlede bybillede og for fortællingen om byens historiske udvikling.

KORT: TØLLØSE STATIONSBY

Kort over kulturmiljøets afgrænsning samt angivelse af, hvor fotografierne er taget.

FOTOREGISTRERING: TØLLØSE STATIONSBY

Foto 1:

Stationsbygningen fra 1875 er Tølløses arkitektoniske omdrejningspunkt. Bygningen er opført efter engelske tegninger og er et typisk eksempel på stationsarkitekturen langs nordvestbanen.

Foto 2:

Pladsen foran stationen dannes af stationsbygningen, det tidligere afholdshotel (1900) og apoteket (1880).

Foto 3:

Apotekets facade er væsentligt ombygget i nyere tid, men den nordvestvendte facades bindingsværk afslører, at bygningen er af ældre dato. Frisøren, der holder til i samme bygning, har været der siden opførelsen.

Foto 4:

Det gamle posthus (1906) er tegnet af Kgl. Bygningsinspektør Andreas Clemmensen og er et bærende element i det oprindelige stationsmiljø.

FOTOREGISTRERING: TØLLØSE STATIONSBY

Foto 5:

Sydøst for stationen ligger en række større byhuse fra omkring århundredeskiftet.

Foto 6:

Jernbanevej 42. Den gule villa fra 1914 markerer kulturmiljøets sydlige afgrænsning.

Foto 7:

Byhus fra 1914 i tre etager. Stueetagen er væsentligt ombygget.

Foto 8:

Mellem posthuset og Kvarmløsevej/Tølløsevej opstod der i starten af 1900-tallet en sammenhængende række af købmænd, håndværkerhuse og forretninger.

FOTOREGISTRERING: TØLLØSE STATIONSBY

Foto 9:

Tølløsevej 1. Landmandsbanken fra 1968 blev sidenhen til Danske Bank, som lukkede filialen i 2012. Den halvmåneformede bygning ligger i Tølløses trafikale knudepunkt ved banen, Jernbanevej, Tølløsevej, Kvarmløsevej og Sejergårdsvej.

Foto 10:

Bytorvet fra begyndelsen af 1990'erne. Lejlighederne er opført i bymæssig skala og tæthed.

Foto 11:

Sejergårdsskolen (1895) for enden af Bytorvet. Skolen blev renoveret i 2012.

Foto 12:

Solide byhuse i rød tegl langs Tølløsevej. Huset i forgrunden er opført af Guldsmid Jensen. Den familieejede forretning ligger stadig overfor.

FOTOREGISTRERING: TØLLØSE STATIONSBY

Foto 13:

Elværket på Sofievej (1907). Det karakterfulde gule bygningsmiljø er en unik del af Tølløses industrihistorie.

Foto 14:

Elværkets karakteristiske tøndehvælv.

Foto 15:

Bagbygningen bag "Smedens hus" (1900), Tølløsevej 8.

Foto 16:

Kvarmløsevej 15 (1900). Solidt hus med frontkvist.

FOTOREGISTRERING: TØLLØSE STATIONSBY

Foto 17:

Villaer på Kvarmløsevejs nordside.

Foto 18:

Baptisternes kirke fra 1943. Prangende bygning på hjørnet af Kvarmløsevej og Pilevej. Baptisterne har ligesom Indre Mission altid stået stærkt i byen.

Foto 19:

Et kig mod vest ad Kvarmløsevej.

Foto 20:

Baptisternes skole fra 1928. Storslået bygning med spir og symmetrisk facade. Skolen trækker sig tilbage fra Kvarmløsevej og danner et fint rekreativt rum.

FOTOREGISTRERING: TØLLØSE STATIONSBY

Foto 21:

Bymæssig tæthed langs Tølløsevej.

Foto 22:

Tølløsevej 14. Villa Rosen fra 1904. Flere af villaerne og byhuse på nordsiden af Tølløsevej har forhaver, mens husene på sydsiden i højere grad ligger helt ud til vejen.

Foto 23:

Den gamle mostfabrik på Tølløsevej 27 blev opført i 1910 af Valdemar Olsen og udviklede sig til en af Tølløses store virksomheder.

Foto 24:

Missionshuset "Mamrelund" fra 1926. Ligesom baptisterne har Indre Mission altid stået stærkt i Tølløse.

FOTOREGISTRERING: TØLLØSE STATIONSBY

Foto 25:

Den gamle margarinefabrik fra 1923 på Tølløsevej 41. Den markante industribygning er nu produktionsskole.

Foto 26:

Tølløsevej 45, opført 1926.

Foto 27:

Tølløse ældrecenter fra 1927 er en flot repræsentant for byggestilen Bedre Byggeskik.

Foto 28:

Kommuneskolen fra 1901 udgør kulturmiljøets vestlige afgrænsning. Grundet byens mange skoler, er Tølløse ofte gået under navnet "skolebyen".

KILDEHENVISNING: TØLLØSE STATIONSBY

Lokalhistorisk Forening for Tølløse Egnen v. Marina Wijngaard
Bidrag til debatten om Kommuneplan 2013-2025
2012

www.kulturarv.dk/fbb

Registreringen er foretaget d. 12. december 2012/26. februar 2013.